

Олена Михайлівна Козаченко

заступник директора з навчальної роботи Аграрного коледжу управління і права Полтавської державної аграрної академії, acup@ukr.net

У СВІТЛІ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВИЩУ ОСВІТУ»: ПЕРСПЕКТИВИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ I–II РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ

Першого липня 2014 року Верховна Рада України прийняла Закон «Про вищу освіту». Прийняття Закону для освітян було довгоочікуваним: на появу чекали майже 10 років; та його швидке ухвалення на Верховній раді України стало все ж таки несподіваним.

За визначенням освітніх експертів, ухвалення Закону сприятиме розвитку вітчизняної вищої школи, виведе українську вищу освіту на європейський шлях розвитку, зміцнить позиції українських вищих навчальних закладів на світовому ринку освіти та інновацій, підвищить якість освіти і зробить українських випускників більш конкурентоспроможними на ринку праці.

На сьогодні в Україні налічується більше 800 вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації, а це понад 2 мільйони студентів. Якість підготовки фахівців уже давно не відповідає світовим стандартам. Можна погодитися, що знання й навички випускників вищих навчальних закладів є незатребуваними роботодавцями та й стимули для отримання міцних знань зникли. Висока вартість освіти (більшість студентів здобувають вищу освіту на контрактній основі) не є запорукою отримання конкурентних і потрібних для ринку професійних знань і навичок. Як результат, навіть провідні українські ВНЗ нерідко постачають на ринок праці неконкурентоспроможних випускників, яких зрештою треба перенавчати. Звичним явищем стало отримання другої, третьої вищої освіти. Але й декілька дипломів не гарантують випускникові отримання омріяної роботи. Без сумніву, що прийняття Закону «Про вищу освіту» є нагальним питанням, бо вища освіта давно потребувала змін. Навряд чи можна знайти хоч один вищий навчальний заклад в Україні, який не ознайомився б із основними положеннями цього Закону та змінами, які очікують ВНЗ III–IV та особливо I–II рівня акредитації.

Чи зміниться ситуація із прийняттям нового закону ?

Закон "Про вищу освіту", ще відомий у суспільстві як «законопроект Згуровського», бо розроблений колективом під керівництвом ректора КПІ М. Згуровського, має на меті:

- наблизити вищу освіту в Україні до європейських стандартів і підвищити конкурентність ВНЗ та науки;
- створити можливості для наукових досліджень у рамках ВНЗ;
- значно розширити автономію вищих навчальних закладів України;
- підвищити затребуваність здобутих знань і набутих навичок з боку роботодавців.

У новому законі багато новацій, окремі можна охарактеризувати як радикальні. Зокрема, скасовуються освітньо-кваліфікаційні рівні «молодшого спеціаліста», «спеціаліста» та науковий ступінь «кандидата наук». Натомість з'явився новий рівень вищої освіти «молодший бакалавр», і вже передбачено, що цей рівень існуватиме недовго.

Відбулися зміни і в формулюванні назв ВНЗ: «вищі навчальні заклади І-ІУ р.а.» відійшли в минуле. ВНЗ поділено на три типи: університет як універсальний навчальний заклад та академія й інститут як виключно галузеві навчальні та дослідні заклади, а також коледж як заклад, де готують спеціалістів до рівня молодшого бакалавра/бакалавра. Проблематичним видається теза, що коледжі, які знаходяться у структурі ВНЗ III-IV р.а., можуть здійснювати підготовку «молодших спеціалістів», враховуючи, що вони виведені із системи вищої освіти.

Дуже багато місця в Законі відведено статтям, де йдеться про свободи та права ВНЗ. Закон запроваджує визнані у світі академічні стандарти: академічну свободу викладачів і студентів, автономію, підзвітність за результати праці і створення систем внутрішнього і зовнішнього забезпечення якості вищої освіти. Вищі навчальні заклади стануть більш незалежними від Міністерства освіти і науки України, а саме — зможуть самі обирати ректорів. Студенти зможуть обирати 25% навчальних курсів. Це, з одного боку, створює для студентів певні додаткові можливості щодо вибору навчальних дисциплін; з іншого — стимулює конкуренцію між викладачами. Вони повинні будуть пропонувати навчальні курси, які цікаві студентам та наближені до реальних потреб ринку праці.

ВНЗ отримують більше можливостей для фінансової незалежності, зможуть самостійно розробляти та запроваджувати власні програми освітньої, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності; зможуть самостійно запроваджувати спеціалізації, визначати їх зміст і програми вибіркових навчальних дисциплін, надавати додаткові навчальні послуги, користуватися власними земельними ділянками та фінансовими надходженнями, проводити фінансово-господарську діяльність. Вся інформація про заклади буде знаходитися в Єдиній державній електронній базі з питань освіти. Новий закон «Про вищу освіту» декларує право вищих навчальних закладів розпоряджатися своїми заробленими коштами, зокрема відкривати депозитні рахунки у банках. Аналогічна норма існувала й у попередньому законі! Проте існувала більше в теорії, ніж на практиці.

Законом передбачено створення кардинально нової структури: Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, на яке покладається, крім загального поняття контролю якості, ще питання ліцензування, акредитації спеціальностей, розробка положень про наукові ступені, спецради.

При розробці Закону «Про вищу освіту» враховано думку представників студентства, які внесли до нього багато пропозицій, пов'язаних зі свободами та правами студентів. Цьому присвячена окрема стаття № 41, яка є однією з об'ємних. Тут зокрема йдеться, що адміністрація вищого навчального закладу

не має права втручатися в діяльність органів студентського самоврядування, крім випадків, коли така діяльність суперечить законодавству, статутів чи завдає шкоди інтересам вищого навчального закладу. Керівник вищого навчального закладу сприяє створенню належних умов для діяльності органів студентського самоврядування (надає приміщення, меблі, оргтехніку, забезпечує телефонним зв'язком, постійним доступом до Інтернету, відводить місця для встановлення інформаційних стендів тощо). Подібно до студентських організацій також розглядаються наукові товариства студентів, аспірантів, докторантів та молодих вчених (стаття № 42). Слушним, на мою думку, є пропозиція довести розмір стипендії до розмірів прожиткового мінімуму. ВНЗ повинен забезпечувати стипендіями не менше ніж 2/3 та не більше ніж 3/4 від загальної кількості студентів. Стипендії виплачуються не менше ніж 2/3 студентів курсу. Конкретно це визначається за рейтингом студентів після проведення сесії.

Дійсно, Закон «Про вищу освіту» має багато суттєвих змін, які повинні б удосконалити систему освіти в Україні. Будемо сподіватися, що освіта нарешті буде відповідати її вартості та стане орієнтованою не на процес навчання заради навчання, а на здобуття потрібних знань і набуття навичок, які є затребуваними у роботодавців.

Але, на мою думку, є питання, які залишилися невирішеними. Не справилися очікування освітян щодо змін практичного навчання студентів у вищих навчальних закладах. Новий закон не змінив підходи до практичної підготовки. У тексті Закону зазначається, що керівництво ВНЗ зобов'язане забезпечити практичну підготовку. Це питання знову залишилося без підтримки держави. Вищий навчальний заклад, як і раніше, змушений самостійно шукати роботодавців, які погодяться взяти на практику студентів, різними шляхами укладати «паперові угоди». Підприємства не зацікавлені брати студентську молодь на практику і витратити свій час, тому що це не підтримується державою.

Найбільш болючим та проблематичним, на мій погляд, є питання підготовки «молодшого спеціаліста», якого виключили із системи вищої освіти. Оскільки ми намагаємося іти до Європи, маємо визнати, що ОКР «молодший спеціаліст» насправді не повинен відноситися до вищої освіти. До прийняття попереднього закону точилася серйозна дискусія з приводу того, чи виводити технікуми і коледжі з системи вищої освіти у професійну освіту? Все-таки вирішили залишили їх у системі вищої освіти. І тому в Україні досить велика кількість ВНЗ (більше 800), оскільки вищими навчальними закладами вважаються не лише інститути, академії, університети, але й технікуми і коледжі, які були залучені до системи вищої освіти з прагматичних міркувань, коли необхідно було збільшити статистику охоплення населення вищою освітою. В результаті, сфера професійної освіти звузилась до професійно-технічних навчальних закладів і на сьогоднішній день майже зруйнована повністю. Зараз на ринку праці не вистачає початкової ланки менеджерів у різних сферах. Якщо за новим Законом просто «відкинути» молодшого спеціаліста до професійної освіти, не провівши реформування, чи не

зруйнуємо ми коледжі, технікуми, які мають значну матеріально-технічну базу, кадрове забезпечення, навчально-методичне забезпечення?

З одного боку, погоджуюся з тим, що усі випускники технікумів та коледжів не можуть мати вищої освіти, але порівнювати їх рівень знань зі знаннями випускників середньої школи не можна. На сьогодні в Україні діє 478 вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації, із них 200 державної форми власності, 207 - комунальної та 71 - приватної. Яка доля чекає більшість із них невідомо, адже якою бачать професійну освіту у Міністерстві освіти і науки України невідомо.

У прикінцевих та перехідних положеннях нового закону зазначено, що освітня діяльність за освітньо-кваліфікаційними рівнями молодшого спеціаліста, яка започаткована вищими навчальними закладами до набуття чинності цим законом, буде продовжена у межах строку навчання за певною освітньо-професійною програмою з видачею державного документа про вищу освіту встановленого зразка - диплома молодшого спеціаліста. Останній прийом на здобуття вищої освіти за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і молодшого спеціаліста відбудеться у 2016 році.

Натомість у законі «Про вищу освіту» з'являється «молодший бакалавр» - з якою метою?

Багато закладів I-II рівнів наростили викладацький потенціал, який дозволяє готувати фахівців такого рівня. Ті заклади, які хочуть залишитися у системі вищої освіти, зможуть це зробити, якщо акредитують відповідні програми. Але це можливо зробити, використовуючи потенціал ВНЗ III-IV р.а, в структуру яких входять коледжі. То чи не буде це простим дублюванням, і чи потрібні коледжі, як конкуренти, базовим навчальним закладам?

Як стверджують експерти, орієнтовно 200 вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації можуть опинитися в системі професійної освіти. Потенціал системи професійної освіти збільшиться в рази! Наскільки це відповідає європейським стандартам стане зрозумілим після проведення наступної реформи, яка нас дуже цікавить, і яка дуже потрібна Україні, - це реформа професійної освіти із залученням закладів, які готують молодших спеціалістів.